

Борис
Соколов

РАЗУЗНАВАЧИТЕ
НА ВТОРАТА СВЕТОВНА
МИТОВЕ
И РЕАЛНОСТ

Издателство

 ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

РАЗУЗНАВАЧИТЕ НА ВТОРАТА СВЕТОВНА.

Митове и реалност

Автор: Борис Соколов

Преводач: Антоанета Горинова

Издателство „Паритет“, София

256 стр.

Книгата на известния историк Борис Соколов представя нов поглед върху историята на борбата между съветското и немското разузнаване по време на Втората световна война. Той развенчава романтичният ореол около образите на разузнавачите, възпят в множество художествени произведения в близкото минало. Авторът предлага своите исторически обосновани отговори на въпросите: Как борбата на разузнаването се отразява на хода на битките на съветско-германския фронт? Какво наистина знаят противниците един за друг? Кой шпионира Хитлер и как залавят вражеските разузнавачи? Кой води двойна игра? Какво е вярно и какво не в едни от най-популярните истории за най-известните разузнавачи?

**За поръчки на книги от сайта
www.paritetbf.com – 20% отстъпка.**

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-490-6

Съдържание

Авторска биография.....	5
Защо е написана тази книга?.....	8
Делото на комисар Люшков.....	10
Главозамайване от успеха след битката при Москва.....	47
Делото на майор Райхел.....	63
Кой е Щирлиц?.....	76
Въздушни кули, или как генерал Кириченко получава орден „Ленин“.....	93
Вместо агенти — „езици“.....	117
Тайната на Рудолф Реслер.....	122
Какво се случи при Курск.....	153
Крахът на генерал Соколовски.....	188
„Смерш“ без карнавална маска.....	226

Авторска биография

Борис Соколов

Борис Вадимович Соколов е роден през 1957 година в Москва. Той е известен публицист, историк, литературовед и писател. Завършва географския факултет на Московския държавен университет през 1979 г. и следдипломна квалификация в Института по етнография на Академията на науките на СССР, където през 1986 г. защитава дисертация за степен кандидат на историческите науки по специалност „Етнография, етнология и антропология“ на тема „Британска метаетническа общност извън Британските острови“. През 1992 г. във Филологическия факултет на Москов-

ския държавен университет защитава дисертация за степен доктор на филологическите науки на тема „Творческата история на романа на Михаил Булгаков „Майсторът и Маргарита“. Това е първата докторска дисертация за Булгаков в Русия и СССР. Соколов е професор в катедрата по социална антропология в Московския държавен университет (РГСУ). Изследовател на живота и творчеството на Михаил Булгаков, както и на историята на Великата Отечествена война.

Борис Соколов е автор на над 500 научни статии, публикувани не само на руски език, но и на френски, английски, немски, италиански, португалски, полски и български език. Автор е и на повече от десет книги от серията „Исторически разследвания“, посветени на историята на Русия от ХХ век. Член е на руския ПЕН клуб и Асоциацията на изследователите на руското общество (АИРО-ХХI). Постоянен автор на сайта graniru.org, колумнист във вестник ФЕОР „Еврейско слово“.

Борис Соколов е автор на 60 книги за руската история. Сред тях са биографиите на маршалите Тухачевски и Жуков, Берия, Будьони, Йосиф и Василий Сталин, Инес Арманд и Надежда Крупская, Леонид Брежнев; Михаил Булгаков, Сергей Есенин, Хитлер и Химлер, Гогол. Негови са книгите „Тайните на руските писатели“, „Моята книга за Владимир Сорокин“, „Михаил Булгаков: Загадките на съдбата“, „Михаил Булгаков: Загадките на творчеството“, както и книгите „Втората световна война: факти и версии“, „Тайните на Втората светов-

на война“, „Тайните на финландската война“, „Сто велики войни“, „Сто велики политици“, „Окупация: истина и мит“, „Будьони“, „Врангел“, „Рокосовски“ и други. Книгите му са преведени на полски, японски, латвийски и естонски езици.

Плод на творческите му усилия са редица статии за историята на руската литература, както и за историята на най-известните престъпления в историята на Русия.

Нееднократно е обвиняван в плагиатство и исторически мистификации. Уволнен след публикация на статията „Загуби ли Саакашвили. Резултатите от войната в Грузия не са толкова ясни, колкото официалната пропаганда ги рисува“ във вестник „Газета“ през 2008 г. През март 2010 г. пише обръщение към руската опозиция „Путин е длъжен да си отиде“. През март 2015 г. коментира присъединяването на Крим към Русия така: „Взеха територия, която по най-груба сметка изобщо не е нужна на Русия. Тя не представлява никакъв интерес за Русия, нито във военно-стратегическо, нито в икономическо, нито в културно отношение.“

Продължава да живее в Москва.

Защо е написана тази книга?

За съветските и немските спецслужби по времето на Втората световна война е писано много, но мъгляво. Разузнаването умее да пази своите тайни, а на правителствата много често, дори и след половин век, не им е изгодно да ги разкриват. Нерядко истината за операциите на разузнаването и контраразузнаването може сериозно да подкопае международната репутация на страната. По принцип, архивите на спецслужбите са затворени за независимите изследователи. А публикациите, правени от самите организации на разузнаването съвместно с „приятелски настроени“ историци, са причудлива смес от истини, полуистини и красиви митове, и е много трудно да отделиш плевата от зърното. Понякога наличните материали позволяват да се изградят няколко взаимноизключващи се версии на едно и също събитие, нито една от които не може да бъде надлежно потвърдена или опровергана. Неслучайно за шпионите по цял свят има написани много повече романи или белетризирани повествования с неопределен жанр, отколкото същински документални изследвания. От романите разбираме как той умело се изплъзва от проследяването, как напрегнато се визира в дъждовната нощ, чакайки агента, който ще му донесе ценна информация. Но каква точно е тази ценна информация, как се използва по-нататък,

повлиява ли на съдбата на човечеството и на изхода от войната – обикновено се споменава доста оскъдно.

Искам да разкажа за няколко истински и мними агенти на руското разузнаване, които работят по време на Втората световна война, а също така и за няколко предполагаеми агенти на немските спецслужби в Съветския съюз. Ще стане дума и за някои сложни игри едни срещу други на съветските и немските спецслужби.

Трудно е да се отървем от митовете, но да се живее с митове е опасно. Когато митологизираме историята, ние по същия начин губим реалната представа за настоящето. А историята на разузнаването е една от най-митологизирани сфери на историческото познание. Много се надявам, че ще успея да заменя поне част от установените митове с повече или по-малко правдоподобни версии.

Делото на комисар Люшков

През ранното утро на 1938 година към манджурските граничари, охраняващи границите на марионетната империя на Манджоу-Го¹ със Съветския съюз, недалече от езерото Хасан, се насочва човек на около 37-38 години, невисок на ръст (около 160 см), с гъста черна коса и гимнастърка с три ромба на петлиците на комисар от държавна сигурност 3-ти ранг (в армията званието съответ-

---

¹ Манджоу-Го – марионетна държава, създадена от Япония в китайската област Манджурия, която просъществува от 1 март 1932 до 15 август 1945 г.

ства на комкор²). Големите му, кристално чисти очи, леко прикрити от дългите мигли, пронизват вървящите насреща с острия поглед на професионален дознавател. Преждевременното му коремче издава човек, свикнал на работа на бюро. При задържането неизвестният не оказва никаква съпротива и веднага заявява, че е високопоставен сътрудник на НКВД. Като доказателство представя служебно удостоверение под номер 83, издадено на името на Хенрих Самойлович Люшков, комисар трети ранг от Държавна сигурност, изпълняващ длъжността на началник на Управлението на НКВД на Далечния изток. Удостоверението е подписано от самия Народен комисар на Вътрешните работи на СССР Генерален комисар на Държавна сигурност Николай Иванович Ежов. По-точно са поставени всичките му длъжности и звание, но самият подпис липсва. Издадено на 1 февруари 38-а, удостоверението е валидно до края на годината. Задържаният носи със себе си и депутатска карта на Върховния съвет на СССР, като при това Хенрих Самойлович е избран от Камчатско-Колимския избирателен окръг, най-подходящ за НКВД – поради изобилието от разположени там лагери. 3500 манджурски юана, които, както честно си признава, е взел със себе си от средствата, предназначени за заплащане на чуждестранната агентура.

---

² Комкор – войнско звание от 1918 г. до 1935 г. на висшия команден състав на Червената армия; съкращение от „командир на корпуса“, по-високо от комдив, по-ниско от командир 2-ри ранг.

Хенрих Самойлович помолва колкото се може по-скоро да го изпратят в Япония. Своего бягство той обяснява със страха си да не стане жертва на поредната кървава чистка. И е готов да разкаже на японците всичко, което знае. След три седмици, на 1 юли, японските власти взимат решение да обнародват факта на бягството в Страната на изгряващото слънце на високопоставен чекист. Във вестниците публикуват снимката на Люшков и фотокопие на неговото удостоверение. Заглавията са подобаващи: „Жертви на чистки“, „Милиони съветски граждани са с изпълнени смъртни присъди“, „СССР в реки от кръв“. Ето какво пише, например, на 8 юли 1938 год. вестник „Хакодате шимбун“ във връзка с делото на Люшков: „В Далечния изток е създадена система от лагери за жертвите на терора, отприщен от Сталин вътре в страната. Според свидетелските показания на Люшков, всички показни процеси, организирани след убийството на Киров през декември 1934 г. (срещу обединения блок Зиновиев-Каменев, центъра Соколников-Пятаков, маршал Тухачевски и др.), са изфабрикувани от началото до края. Те са подготвени и се провеждат по лично указание на Сталин... В лагерите се намират между 4 и 5 милиона души... И това е онзи прогресивен социален строй, който Сталин с помощта на Коминтерна се опитва да наложи на световната цивилизация?“.

В посочените цифри Люшков си позволява някои поетични преувеличения. Бившият комисар на Държавна сигурност обаче казва истината

за фабрикуването на политически процеси и мащаба на репресиите. В тях и самият той взима активно участие.

Бягството на Люшков предизвиква суматоха в Москва, и то на най-високо ниво. Неговият случай се обсъжда в Политбюро и става една от причините за отстраняването на доскоро всемогъщия Н. Ежов. На 23 ноември 1938 г. доскорошният всемогъщ „железен народен комисар“ се обръща към Политбюро, ЦК и лично към другаря Сталин с молба за оставка. За една от причините за тази си стъпка Николай Иванович посочва случая с Люшков: „Моята вина е, че съмнявайки се в политическата честност на такива хора като бившия началник на УНКВД на Далекотоизточния край, предателя Люшков, а напоследък и като народния комисар на вътрешните работи на Украинската ССР предателя Успенски, не предприех достатъчно мерки за чекистка прозорливост и по този начин дадох възможност на Люшков да избяга в Япония, а на Успенски – неизвестно къде (вече при Берия чекистите проследяват Александър Иванович Успенски, който не успява да избегне куршума в мазето на Лубянка. – Б. С.)...“. В същата молба-обяснение Ежов, както се очаква, се разкайва, признава „големи недостатъци и грешки“, но в същото време гордо заявява: „Смазах доста врагове“. Наказанието му се наложи да чака година и половина. Разстреляха „железния нарком“ за оглавяване на заговорническа организация, шпионаж, фалшифициране на наказателни дела и хомосексуали-

зъм на 4 февруари 1940 г. Първите две обвинения са напълно фантастични и самият Николай Иванович вече неведнъж ги лепва на фигурантите на политическите процеси.

Още в първите дни след пристигането си в Япония, бившият ръководител на НКВД на Далечния изток пише дневник, където разказва защо става предател. Откъси от дневника се публикуват в японските вестници, а в цялостен вид се появява през август 1938 година в издавания „за служебно ползване“ месечен бюлетин „Гайджин геппо“ (Месечник на чуждестранния отдел на полицията). Ето как звучат откровенията на Люшков в обратен превод от японски, направен от А. Трехсвятский: „Защо аз, човек, който заемаше един от ръководните постове в органите на властта на „Съветите“, се реших на такава стъпка като бягството? Преди всичко аз се спасявах от чистка, която всеки момент щеше да ме засегне. В навечерието на своето решение получих заповед за преместване на ново назначение в Москва и директива незабавно да замина за там; заедно с мен аналогична телеграма получи секретарят на Далеккоизточния райком Легконрахов; привикването на ръководните сътрудници в Москва с последващ арест стана нещо обичайно в последно време. (Като пример мога да посоча: ръководителят на НКВД за Ленинградска област Заковский, ръководителят на НКВД на Украйна Леплевский, ръководителят на НКВД на Белорусия Берман, ръководителят на НКВД за Свердловска област Дмитриев и др.). Всички

те принадлежат към ръководното звено чекисти от „старата школа“, към която принадлежа и аз. Чувствах, че в най-скоро време същата участ ще ме застигне и мен. ... Много размишлявах, преди да се реша на такова извънредно нещо, като бягство от СССР. Пред мен стоеше дилемата: подобно на много членове на партията и съветски работници да бъда оклеветен и разстрелян като „враг на народа“ или да посветя остатъка от живота си на борба със сталинската политика на геноцид, принасяща в жертва съветския и други народи. Моето бягство би поставило под удар семейството ми и моите приятели. Аз съзнателно тръгнах на тази жертва, за да мога поне в някаква степен да послужа за освобождаването на многострадалния съветски народ от терористично-диктаторския режим на Сталин“.

Тук нещата при Хенрих Самойлович явно не се връзват. Ако му се е налагало да бяга, за да се спасява от неизбежен арест и разстрел, то какво общо има тук някаква си „съзнателна жертва“? Пък и за семейството си, между другото, Люшков успява да се погрижи. Когато го обискирват, японците откриват в него телеграма с доста странен текст: „Пращам своите целувки...“. Беглецът обяснил, че, взимайки решение за бягство, изпратил в Москва 27-годишната си жена Инна с 11-годишната им дъщеря. Въпросната телеграма е условен сигнал, че семейството му заминава с влак през Полша в Западна Европа, където на дъщеря му трябва да направят спешна операция. След като

получава телеграмата, Люшков преминава границата. Съдбата на неговото семейство е неизвестна до ден днешен. Ние не знаем дали са успели въобще да напуснат територията на СССР.

„Защо избрах Япония? Работех в Далечния изток, тоест важна роля изигра географският фактор. Благодарен съм на страната, която ме прие като политически бежанец и ми предостави убежище. Не е толкова рядко явление противниците на политическия режим, възцарил се в родината, да са принудени да бягат извън страната си. Ръководителите на болшевишката партия по време на борбата с царизма, дълго намират политическо убежище в капиталистически страни, и се ползват от материалната помощ на тези страни в борбата за своя народ и не се срамуват от това“.

Люшков твърди, че доста силно му повлияват събитията, свързани с убийството на Сергей Миронович Киров: „За мен стана очевидно, че ленинизмът е загубил своята водеща и обединяваща роля в партийната политика. Моите съмнения започнаха с убийството на Киров от Николаев през 1934 година. Това убийство оказа голямо влияние на партията и държавата. Аз през това време не само се намирах в Ленинград и под ръководството на Ежов вземах непосредствено участие не само в разследването на това убийство, но и в следните събития: публични процеси и в изпълнение на смъртни присъди. Имах непосредствено отношение към следните дела: